

BOLLETÍ DEL DICCIONARI DE LA LLENGUA CATALANA

TOM I (1902-1903)

COMENÇA L'ESCURSIÓ FILOLOGICA DE MOSSEN ALCOVER¹

(p. 79)

Día 9² Mossen Alcover va emprendre de bell nou l'escursió filològica y de propaganda de la obra del Diccionari, embarcantse cap a Eivissa, aont ha trobats una partida de col·laboradors ben resolta, y ha constituïts corresponsals a tots els redols de població mes importants d'aquella illa y a la de Formentera, oferintli mil facilitats el M. I. Sr. Vicari Capítular, Dr. D. Joan Torres, Bisbe presentat de Menorca.

Dia 12 va donar una conferencia sobre'l Diccionari a n-el Círcol Catòlich de la ciutat, aon acudí lo mes selecte de la població, y la concurrencia en sortí entusiasmada y amb vives ganas de fer feina lexicogràfica.

El metex vespre s'embarcá cap a Alacant, aont arribá dia 13, y aná a romandre a Oriola, y hi trobá molt bona acollida del Rdm. e Illm. Dr. D. Joan Maura, Bisbe d'allá, que l'ha recomenat a tots els Rectors de la seva diòcesi per que li facilitin els treballs, objecte de la seva excursió.

Dia 14 a n-el seminari de dita ciutat d'Oriola, celebrá una conferencia amb los seminaristes dels pobles que parlen valenciá,

¹ Aquesta eixida, que tingué una durada global de tres mesos, es va desenvolupar fins al 22 de maig per Eivissa i per setze localitats del País Valencià. Posteriorment, passant per Tortosa, Tarragona, Falset i Reus, s'allargà del 23 de maig al 15 de juliol, interval que serví a Alcover per visitar altres cinquanta-una localitats catalanes

convidantlos a treballar a n-el Diccionari, y ells prou que acceptaren l'invitació y un quedá constituít corresponsal, amb e qui ens entenguem.

Dia 16 s'en va a Elx, aont troba també col·laboradors y sobre tot un corresponsal que es tot una adquisició. S'anomena D. Pere Ibarra, persona competentíssima en arqueología y en ram d'arxius y d'història y dibuix, amantíssim de la seva terra y tradició, actiu com poch y d'una gran constància. Acullí l'idea del Diccionari amb entusiasme.

Dia 17 s'espitxa a Santa Pola, aont també troba el Rector y el Notari, persones competents, que s'oferiren a esser col·laboradors y fer tot lo que sapien per la gran tasca lexicogràfica.

Dia 18 s'en torna a Alacant per seguir l'escursió cap a les muntanyes d'Alcoi y Dénia. Fins aquí arriben les noves que tenim. ¡Que Deu lo guart de tot perill. Amen.

ESCURSIÓ FILOLÒGICA DE MOSSEN ALCOVER (p. 92-96)

La seguex amb salut y coratge, gracies a Deu, recorrent els territoris de llengua catalana.

Día 19 de Abril. — A Alacant se fa conegut de tres persones de molta importància: D. Manuel Galbis, Mestre de Ceremonies de la Col·legiata de Sant Nicolau, de gran activitat y energia; l'Il·lm D. Emili Senante, Catedràtic y Director de l'Institut de Segona Ensenyansa, y son fill D. Manuel, advocat molt distingit, persones tots dos de gran prestigi pel seu bon cap y bon cor y molts de mèrits. Tots tres prometeren fer propaganda a favor del Diccionari, cercant col·laboradors y cooperadors. [93]

² Dia 9 d'abril de 1902. Aquesta eixida també es consigna, en una versió més ampliada, en el *Folletí* del *Diario de Mallorca*.

Dia 20. — Devers les dues de la tarde pren el tren cap a Novelda, aon arriba devers les tres y mitja; fa de veure les persones que li havien recomanades; conversa amb elles sobre'l Diccioniari, y estudia el llenguatge d'allá.

Dia 21. — Segueix sos estudis lingüístichs, y esposa devant aquelles persones el pla del Diccioniari, contestant a totes les observacions que li fan; y s'ofereixen a colaborar el Sr. Rector, dotze capellans, tres metges, dos advocats, un potecari, un mestre d'escola. Constituex dos Corresponsals. Hora baixa se'n va amb el tren a Monòver.

Dia 22. — Conferencia sobre'l Diccioniari amb tres capellans, y los resol a colaborarhi, constituïntne un de Corresponsal. Hora baixa s'espitxa a Villena.

Dia 23. — Devers les nou pren el tren cap a Biar. Hi arriba devers les deu. Se'n va a la Rectoría; hi troba cinch o sis senyors; amb ells fa l'estudi del llenguatge d'allá; els esposa'l pensament del Diccioniari, y queden que'ls enviará la Lletra de convit y resoldrán.

Dia 24. — De bon matí arriba a Ibi. Hi fa l'estudi del llenguatge, y dona instruccions a n-el Vicari d'allá, Rt. D. Remigi Vicedo, persona molt instruïda en ciències naturals y entusiasta del Diccioniari.

Dia 25. — Amb un carro de traginer, devers les set se'n va a Xixona. Hi arriba a les dotze; y s'hostatja a casa de don Josep de Scals, Corresponsal nostre d'allá, persona de gran posició social, prestigi y conexements. Lo Sr. Rector, persona molt simpática, Vicaris y capellans prometen colaborar.

Dia 26. — S'espitxa a Sant Joan, aprop d'Alacant. Hi fa l'estudi del llenguatge y s'afica dins una tartana, y se'n va a dormir a la Vila Joiosa.

Dia 27. — Estudia'l llenguatge d'allá, y troba el Rt. D. Francés Bernabeu, persona instruïda, que li promet treballar a n-el Diccioniari, y el constituex Corresponsal. La tarde se'n va a Benidorm, aont troba

D. Miguel y D. Francés Fuster i Barceló, molt amables y que s'ofereixen en tot y per tot.

Dia 28. — Fa l'estudi del llenguatge d'allà i d'alguns pobles veinats; y després de dinar se'n va per Callosa a Bolulla, aont estudià el llenguatge, y el Rector, el Batle y algunes persones mes li prometen col·laborar a n-el Diccionari.

Dia 29. — Segueix sos estudis lingüístichs, i després de dinar se'n torna a Benidorm, y d'aquí a Benissa, aont arriba a les dotze de la nit. [94]

Dia 30. — Fa l'estudi del llenguatge; discutex amb alguns sobre la nostra llengua y regionalisme, y troba uns quants col·laboradors, constituïnt corresponsals la distinguida escriptora Senyoreta D.ª Filomena Thous y el Vicari Rt. Sr. Gandía. Devers les dotze de la nit pren la diligència del Verger.

Maig

Dia 1.er — Arriba al Verger a la matinada. Amb lo Rector d'allà y algunes persones estudià el llenguatge d'aquella comarca, y a la una s'espitxa a Gandia. El corresponsal d'allà Sr. Peyró, li dona conte dels treballs fets. Se'n van a Beniopa a estudiarhi'l llenguatge, y el vespre a Gandia celebren una entrevista amb los col·laboradors d'allà sobre'l Diccionari.

Dia 2. — Amb lo Rt. Peyró se espitxa a Oliva a ferhi l'estudi del llenguatge, y continúa el de l'Horta de Gandia.

Dia 3. — Pren el tren cap a Carcaixent, i s'atura a n-el poblet de Simat de Valldigna, y hi estudià el llenguatge. Hi troba alguns col·laboradors, constituïnt un corresponsal. Pren el tren de la tarde cap a València, y hi arriba a posta de sol.

Dia 4. — Veu el Corresponsal d'allà Dr. Rigobert Domènech, catedràtich del Seminari, que l'entera dels treballs lexicogràfichs que s'hi fan.

Dia 5. — Celebra una entrevista a n-el Seminari amb los seminaristes col·laboradors, escitantlos a seguir avant sos treballs de diccionari.

Dia 6. — De bon matí se'n va a Sueca, y hi troba alguns col·laboradors ben resolta, constituïntne dos de Corresponsals, y amb ells estudiá'l llenguatge d'allá. Hora baixa se'n torna a València.

Dia 8. — Celebra una entrevista amb lo M. I. D. Roc Chabàs, Pre. Canonge de la Seu, autor d'una preciosa Historia de Dénia, director de la notable revista *El Archivo*, competentíssim en historia valenciana, el qual oferí per el Diccionari, un vocabulari riquíssim que té fet dels furs de València y de l'eminent poeta En Jaume Roig, y prom[e]té ademés fer costat a l'obra nostra en tot lo que d'ell dependesca.

Dia 9. — Se'n va a Ontinyent, aont troba una colla de col·laboradors que s'ofereixen a prendre part en la tasca lexicogràfica, y en constituí un de corresponsal.

Dia 10. — De Ontinyent passa a Benigànim; y a n-el convent que hi ha de Franciscans, els RR. Pare Guardiola y P. Vicari [95] [Francesc Lliteres] y altres Pares s'oferiren també a treballar fins allá ont sabessen en la nostra obra, y el R. P. Vicari acceptá el carrech de Corresponsal. Amb una tartana se'n va dormir a Xàtiva.

Dia 11. — Fa l'estudi del llenguatge d'allá, y hi troba alguns col·laboradors, fent Corresponsal lo Rt. Rector Arxiprevere de la Seu [Josep Pla Ballester]. Pren el tren de València, y hi arriba a mig dia. Celebra una llarga entrevista amb lo célebre naturalista y Corresponsal nostre, Rt. P. [Antoni] Vicent, jesuïta.

Dia 12. — S'espitxa de bon matí a Llíria, estrem del territori de la nostra llengua per la part de Terol (*Teruel*). Hi troba alguns col·laboradors, y en fa un de Corresponsal. Hora baixa se'n va a Castelló de la Plana.

Dia 13. — Amplía sos estudis sobre el llenguatge d'allá. El Corresponsal que hi tenim, el distingit valencianista D. Salvador

Guinot, li dona conte de lo qu'ha fet per el Diccionari. Troba alguns col·laboradors, y devers les deu de la nit s'espitxa a Vinaròs.

Dia 14. — Se veu amb lo corresponsal d'allà, D. Just O'Callaghan y la seva amabilíssima familia, y amplía sos estudis sobre el llenguatge d'allà y d'alguns pobles veinats. Hora baxa, pren el tren cap a Tortosa, aont el reben alguns amichs, y s'hostatja a n-el Col·legi del Jesús dels Jesuïtes.

Dia 15. — Amplía sos estudis sobre el llenguatge tortosí, y conferència llargament amb los actius Corresponsals y col·laboradors tortosins R. P. Josep Pastoret, jesuïta, D. Francesc [de Paula] Mestres i Noé y Mossen [Joaquim] Garcia Girona, Superior del Col·legi de Vocacions Eclesiàstiques y Mossen [Tomàs] Bellpuig i Jou, catedràtic del Seminari, que li digueren els treballs que tenían fets, y li mostraren una pila de cèdules que ja tenen llestes. A n-aquell Col·legi, aont hi ha estudiants de casi tots els pobles de la Plana de Castelló y de l'alt y bax Maestrat, pogué estudiar les diferències de llenguatge i fonètica [*sic per fonètica*] d'aquelles estenses e importants regions de la nostra llengua.

Dia 16. — Hora baxa, se n'anà a Tarragona, y els Corresponsals y col·laboradors d'allà li feren una rebuda ben coral, y li donaren conte de lo que ja han fet, fan y duen idea de fer per la nostra obra.

Dia 17. — Estudiá el llenguatge tarragoní, y troba alguns col·laboradors nous de molta valua: Lo Rt. Pare Arcàngel, Prior del Convent de Carmelites Descalços, y uns quants Pares mes de dit convent, que s'oferiren a col·laborar amb entusiasme.

Dia 18. — Pasqua de Pentecostès. A una de les sales del Museu Arqueològich, aont s'aplegá lo mes selecte de Tarragona, [96] omplint el local d'en gom en gom, doná una conferencia sobre la gramàtica y el Diccionari de la nostra llengua, y feu venir moltes ganes de prendre part en la gran tasca. El vespre lo Dr. Gibert, columna del catalanisme a Tarragona, y nou o deu entusiastes mes obsequiaren Mossen Alcover amb un bon sopar.

Dia 19. — A mig dia, acompanyat dels Srs. [Agustí] Gibert y [Josep] Yxart, se'n va a Reus, aont es rebut dels dos corresponsals d'allá, Mossen Joan Batalla, Rector de la Sanch, i D. Joaquim Borràs de March, y D. Pau Font de Rubinat y els germans Pellicers [Joan i Marian], un President de la Lliga Catalanista y l'altre secretari del Centre Católich, y amb ells estudiá'l llenguatge d'allá.

Dia 20. — A n-el local de la Lliga Catalanista dona una conferencia sobre'l Diccionari, sortint entusiasmat l'auditori selecte y nombrós que l'escoltava, apuntantse una partida com a col·laboradors, y quedant constituït Corresponsal un dels Pellicers, D. Marian, de qui hi ha molt qu'esperar. També aquí feren els catalanistes un bon sopar en obsequi de Mossen Alcover.

Dia 21. — S'espitxa a Falset, aont el reben els corresponsals d'allá y altres persones distingides. Amb ells y Mossen [Jaume] Bofarull, que l'acompanyava, i els rectors de Pradell de la Teixeta, Torroja del Priorat, la Torre de Fontaubella y Porrera y altres persones de diferents pobles veinats, fa l'estudi del llenguatge d'aquella comarca. El vespre dona la conferencia lexicogràfica a n-el local d'*El Foment*, aont assistí lo mes escullit de la població, y en sortiren amb bona boca.

Dia 22. — Torna a Reus amb Mossen Bofarull, y d'aquí cap a n-el poble d'Alcover, aont estudiá'l llenguatge, y se'n van a dormir a Valls, hostatjantse a casa de D. Fidel de Moragas, entusiasta catalanista.

Fins aquí arriben les notícies que tenim. ¡Que Deu lo quart de tot perill. Amen.

CRÒNICA DE L'OBRA DEL DICCIONARI (p. 92-96)³

Mossen Alcover segueix la seva excursió filològica per els territoris de la llengua catalana.

Die 19 y die 20 d'Abril trobá a Alacant tres elements bons de tot per l'obra del Diccionari: D. Manuel Galbis, Mestre de Cerimonies de la Coblegiata de Sant Nicolau, de gran activitat y energía; lo Ilm. D. Emili Senante, Catedratic y Director de l'Institut de Segona Ensenyansa, y son fill D. Manuel Senante, advocat, tots dos persones de gran prestigi per son bon cap y bon cor y molts de merits. [93]

Díe 21 a Novelda trobá una bona partida de col·laboradors, les persones mes visibles d'allá, axò es, el Sr. Rector y dotze capellans mes, tres metges, dos advocats, un farmacéutich y un Mestre d'Escola, constituïntne dos de Corresponsals.

Die 22 a Monòver trobá tres capellans per col·laboradors, constituïntne un de Corresponsal.

Die 23 a Biar dins l'abadía o rectoría y devant set o vuit senyors, lo més visible d'allá, va esposar el projecte de Diccionari, y quedaren que'ls enviarán lletres de convit y que sempre n'hi hauría alguns que col·laboraríen.

Die 24 a Ibi doná instruccions a n-el Corresponsal d'allá, D. Remigi Vicedo, persona ben instruïda en Ciències naturals y que pot fer prou per la no[s]tra obra.

Die 25 y 26 a Xixona se va veure amb lo corresponsal d'allá D. Josep M. de Scals, persona de gran posició social, prestigi y conexements; se feu conexent dels Srs. Rector, Vicaris y Capellans; y tots prometeren emprendre de cor la tasca lexicogràfica y constituí según corresponsal un dels dos Vicaris, Sr. [Joan] Berenguer [Pérez].

³ S'inclou una versió més reduïda i parcialment modificada del text anterior, localitzada en les mateixes pàgines (92-96) d'un altre volum del *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana*. És probable que es tracti d'un altre tiratge, que implicà la modificació formal d'aquest article.

Die 27 a la Vila Joiosa trobá dos bons colaboradors, que foren anomenats corresponsals: D. Francés Bernabeu y D. Francés M. Martínez, dels quals pot esperar prou la nostra obra.

Die 28 a Benidorm trobá dos bons elements, axò es, los germans D. Miquel y D. Francés Fuster i Barceló. El vespre d'aquex dia a Bolsilla [*sic* per Bolulla] y dins l'abadía, devant el Rector, el Batle, un Escrivá de Callosa y altres persones esposá el projecte lexicogràfich, y li prometeren colaborar segons permetrán les seves forces.

Die 30 a Benissa trobá sis o set colaboradors entusiastes, constituentne dos de corresponsals, axò es, la distingida escriptora D.ª Filomena Thous, y el Vicari Sr. Miquel Gandia.

Die 2 de Maig celebrá una conferencia amb los colaboradors de Gandia, donantlos diferents instruccions y resolent-los varies dificultats, y li prometeren treballar de ver. Constituï Corresponsal lo R. P. Carles Ferrís, jesuita, gran predicador en valenciá, y esperam que'ns ha de trobar bons colaboradors.

Die 3 a Simat de Valldigna digué'l projecte devant el Sr. Vicari y altres persones, y tots li oferiren colaborar y que'l senyor Rector, ausent a-les-hores, també ho faría.

Die 4 a València va veure un dels Corresponsals d'allá, el Dr. Rigobert Domenech, Catedràtich de Teología d'aquell Seminari, y l'enterá dels treballs lexicogràfichs empresos. [94]

Dia 5 celebrá una entrevista a n-el Seminari amb los col·legiats de Sant Tomàs de Vilanova y del Patriarca, colaboradors de la nostra obra, que se demostraren molt resolts y animats.

Die 6 a Sueca troba cinch o sis colaboradors, qui aculliren amb viu entusiasme l'obra nostra, y prometeren treballar de ver, y en constituí dos de corresponsals.

Die 8 celebrá una entrevista amb lo M. I. D. Roc Chabàs, Pre. Canonge de la Seu, autor d'una preciosa Historia de Dénia, director de la notable revista *El Archivo*, competentíssim en historia valenciana, el qual oferí per el Diccionari un vocabulari riquíssim que

té fet dels furs de València y de l'eminent poeta En Jaume Roig, y prom[e]té además fer costat a l'obra nostra en tot lo que d'ell dependesca.

Die 9 se'n aná a Ontinyent, aont trobá una colla de col·laboradors que li feren tota classe d'ofèriments per la gran tasca lexicogràfica, y en constituí un de corresponsal.

Die 10 de Ontinyent passá a Benigànim, y a n-el convent que hi ha de Franciscans els RR. Pare Guardiá y P. Vicari [Francesc Lliteres] y altres Pares s'ofèriren també a treballar fins allá ont sabessen en la nostra obra, y el R. P. Vicari acceptá el carrech de Corresponsal.

Die 11 a Xàtiva trobá també tres col·laboradors ben resolta, y en constituí un de Corresponsal, el R. Sr. Rector Arxipreste de la Seu [Josep Pla Ballester], persona competentíssim.

Die 12 aná a Lliria, aont acaba [*sic per acaba*] el territori de la llengua cap a Tesol [*sic per Terol*] y hi trobá tres col·laboradors que li prometesen [*sic per prometeren*] emprendre la tasca de replegar vocabulari d'aquella encontrada, y en constituí un de corresponsal y amb ells pogué estudiar l'estat actual de la llengua a Lliria.

L' hora baixa del metex die se'n aná a Castelló de la Plana, aont conferenciá amb lo corresponsal que hi tenim, D. Salvador Guinot, escriptor meritíssim de la llengua valenciana, el qual li doná conte de la propaganda qu'ha feta envers del Diccionari; y se va veure amb alguns capellans a n-e qui esposá'l projecte de la nostra Obra, y li prometeren col·laborarhi, y li donaren totes les ent[r]essenyes qu'havía de mester sobre'l llenguatge de Castelló y pobre [*sic per pobles*] veinats.

Die 13 a les deu de la nit se n'aná a Vinaròs, arribanthi a la una de la dematinada del die 14; y se va veure amb lo corresponsal d'allá, D. Just O'Callaghan, el qual li doná conte de la distribució que havia feta de les Lletres de convit rebudes y dels col·laboradors que fan feina per la nostra Obra. [95]

Die 14 hora baixa se'n aná a Tortosa, y aquest die, y lo endemá passat conferenciá amb los actius corresponsals y colaboradores tortosins R. P. Josep Pastoret, jesuita, D. Francesc [de Paula] Mestre[s] y Mossen [Joaquim] Garcia Girona, Superior del Col·legi de Vocacions Eglesiástiques y Mossen [Tomàs] Bellpuig i Jou, catedrátich del Seminari, que li diguesen els treballs que tenien fets, y li mostraren una pila de cèdules que ja tenen llestes; y a n-aquell Col·legi, aont hi ha estudiants de casi tots els pobles de la Plana de Castelló y de l'alt y bax Maestrat, pogué estudiar les diferencies de llenguatge i fonètica d'aquelles estenses importants regions de la nostra llengua.

Die 16 hora baixa se'n aná a Tarragona, y els Corresponsals y colaboradores d'allá li feren una rebuda ben coral, y li donaren conte de lo que ja han fet, fan y duen idea de fer per la nostra obra.

Trobá alguns colaboradores nous de molta valua: Lo Rt. Pare Arcángel, Prior del Convent de Carmelitas Descalsos, y nus [*sic* per *uns*] quant[s] Pares mes de dit Convent, que s'oferiren a colaborar amb entusiasme.

Die 18 Pasqua de Pentecostés, a una de les sales del Museu Arqueològich, aont s'aplegá lo més selecte de Tarragona, omplint el local d'en gom en gom, doná una conferencia sobre la gramática y el Diccionari de la nostra llengua, fent notar que una y altra obra, per ferse axí com cal, per esser completes, abessant totes les èpoques; evolucions y territoris de l'idioma catalá, desde'l sigle x fins avui, demanen y eccigexen la cooperació de tots els fills de la Patria, de tots els qui parlen y estimen la nostra llengua; sols unintse y aplegantse totes les forses de tots aquells territoris, y contribuint cadascú segons la seva possibilitat, se porán aplegar totes les formes, vocables, frases y modismes de la nostra llengua sols axí la porem dotar de la gramática y del Diccionari que li son indispensables, donada la seva importancia dins el mon literari. A n-aquesta tasca convidá tots els oients, escitantlos a emprendrela, per

llarga, dificultosa y soberga que sia, recordantlos que sols vencent grans obstacles y triufant de grosses dificultats y treballant sense descans y amb tota la nostra ànima, ens mostrarem fills lilegíms dels nostres jures, que ompliren el mon amb lo ressó de les seves proeses y tan alt dexaren el nom de la nostra rassa; sols axíns demostrarem dignes successors d'ells y merexedors de dur el seu nom.

Acabada la conferencia, el Sr. Gibert (D. Agustí), la columna del catalanisme a Tarragona, y els altres regionalistes mes entusiastes donaren un bon sopar a Mossen Alcover. [96]

Dia 19 a mig día, acompanyat dels Srs. Gibert y Yxart, (don Josep) se'n aná a Reus, aont fonch rebut dels dos corresponsals d'allá, Mossen Joan Batalla, Rector de la Sanch, i D. Joaquim Borrás de March, y D. Pau Font de Rubinat y els germans Pellicers [Joan i Marian], un President de la Lliga Catalanista y l'altre secretari del Centre Católich, tot[s] dos enginyers.

Día 20 a n-el local de la Lliga Catalanista doná una conferencia sobre'l Diccioniari, esposant el projecte y la manera de realisar-lo, sortint entusiasmat l'auditori selecte y nombrós que l'escoltava, apuntantse una partida com a col·laboradors, ben resolta a treballar, y quedant constituït Corresponsal un dels Pellicers, D. Marian, de qui hi ha molt qu'esperar.

També aquí els catalanistes donaren un bon sopar a Mossen Alcover.

Dia 21, se n'aná a Falset, y sortien a rebre'l els dos corresponsals d'allá, Mossen Josep M. Dalmau, Rector Arxipreste, y D. Ramon Franquet, advocat, Jutge Municipal, y altres col·laboradors; y amb ells y els RR. Srs. Rectors de Pradell de la Teixeta, Torroja del Priorat, la Torre de Fontaubella y Porrera, y altres capellans y seglars de diferents pobles y regions veinades, aplegats a Falset, pogué fer sos estudis sobre la llengua, y parlaren llargament sobre'l Diccioniari. El vespre doná una conferencia a n-el local de la societat *El Foment*, aont assistiren devers docentes persones, entre'ls quals hi havia el

clero, el Batle, Jutge de Primera Instancia, Notari, Metge, Apotecari, Mestre de l'Escola, Tinent de la Guardia Civil y demás personas visibles d'allá y aquells Rectors y altres senyors dels pobles veinats. Tothom en sortí resolt a ajudar a l'obra, y el nombre de colaboradores y de colaboradores va aumentar de bo.

Dia 22 se'n torná a Reus, y tot seguit a n-el poble d'Alcover, aont feu els seus estudis filològichs y propaganda del Diccionari, y se'n aná a dormir a Valls.

Fins aquí arriben les notícies que tenim.

Que Deu lo quart de tot perill. Amen.

ESCURSIÓ FILOLÒGICA DE MOSSEN ALCOVER (p. 97-112)

Maig

Dia 23. — Tot anant Mossen Alcover a Santes Creus amb sos amichs de Valls, Mossen [Jaume] Bofarull, D. Fidel de Moragas y D. Joaquim Freixas, notari, y aturant-se a Vila-rodona, feu l'estudi del llenguatge de Valls, Vila-rodona i Santes Creus. El vespre a n-el local del Centre Catalanista de Valls doná una conferencia sobre 'l Diccionari, assistinhi lo més selecte de la població.

Dia 24. — Se'n va amb Mossen Bofarull a Montblanc, aont lo reben D. Joan Poblet, advocat y Fiscal Municipal, y set o vuit entusiastes mes. Amb ells estudiá'l llenguatge de Montblanc y d'una part de la Conca de Barberà, y dona instruccions sobre'ls treballs lexicogràfichs.

Dia 25. — Se'n va amb un bon estol d'amichs a l'Espluga de Francolí y monestir de Poblet, estudiant el llenguatge d'aquests punts; y el vespre a Montblanc els amics li fan un gran sopar, y després dona la conferencia a n-el local del Centre Catalanista, que se va omplir de gom en gom, ja abans de comen[98]sar, y hi hagué gent que se'n van haver de tornar sense sentir la conferencia. Hi assistiren colaboradors y entusiastes de l'Espluga de Francolí, de Barberà [de la Conca], de Blancafort y d'altres poblacions de la Conca.

Acabada la conferencia, devers les onze de la nit, se'n aná a Barberà, aont estigué dia 26 y 27, seguint els seus estudis sobre'l llenguatge d'aquella comarca.

Dia 28. — S'espitxa de bon matí cap a Santa Coloma de Queralt, aont, després d'aturar-se a n-el poble de Sa-Real, arriba devers de les dotze; y el reben a l'entrada del poble Mossen Joan Segura, benemèrit de l'història y lletres catalanes, y una quinzena més de

persones distingides, amb les quals pogué estudiar bellament el llenguatge de Santa Coloma i pobles veinats. Comprometé gent a col·laborar a n-el Diccionari, donantlos totes les explicacions que li demanaren, que no foren poques.

Dia 29. — Diada solemníssima del Corpus: la celebrá a Santa Coloma; y lo endemá, dia 30, ja es partit cap a Igualada, aont el reben una vintena de catalanistes, y amb ells estudiá el llenguatge de la població, y els escita a prende part en la tasca lexicogràfica; en constituex quatre de corresponsals, y hi troba una bona colla de col·laboradors. El vespre dona una conferencia sobre'l Diccionari a la Casa de la Ciutat, acudinhi gran concurrència.

Dia 31. — De bon matí se'n va a Martorell. L'acullex a la Rectoria el Regent d'aquella parròquia, Dr. Bové, l'entusiasta lulista y amb ell y amb son vicari, Mossen Lambert Botey, Llicenciat en Dret Civil i Canònic, y el metge D. Joan Capell, estudiá el llenguatge de la població, y els compromet a col·laborar a n-el Diccionari, constituïnt corresponsal Mossen Botey.

Hora-baixa se'n va a Vilafranca del Penedès. Hi arriba a posta de sol, y el reben a l'estació una trentena de catalanistes. Amb ells aquell vespre y lo endemá fa l'estudi del llenguatge del Penedès, y els-e resol a treballar a n-el Diccionari, constituïntne dos de corresponsals, el President del[s] Catalanistes Vilafranquins [Ramon Fortuny i Dalmau] y lo Dr. Moss. Manel Mestres.

Juny

Dia 1er. — Segueix sos estudis filològics i se'n va, la tarde, a Sant Martí Sarroca, estudianthi el llenguatge; y el vespre, a Vilafranca del Penedès y en la Casa de la Vila, doná la conferencia sobre'l Diccionari, omplintse de gom en gom la gran sala.

Dia 2. — Se'n va al Vendrell. El reben set o vuit entusiastes, y el menen a la Casa de la Vila, aont amb ells y el Batle y el Secretari de l'Ajuntament fa l'estudi del llenguatge ven[99]drellench, y els-e resol

a prendre part en la feuada lexicogràfica, constituïnt corresponsal D. Jaume Serra i Iglesias, Secretari de l'Ajuntament.

A les tres de la tarde dona una conferencia sobre'l Diccionari dins una gran sala d'un centre comercial. Hi assistexen una xixantena de persones, entre les quals hi havia el Jutge de Primera Instancia, el Batle, el Registrador de la Propiedat y casi totes les persones de carrera.

Devers les cinch ja es partit cap a Vilanova i la Geltrú, aont el reben una trentena d'entusiastes, de lo més escullit de la població, amb els quals pogué estudiar detingudament el llenguatge d'allá.

Dia 3. — El comandant militar de Vilanova i la Geltrú, Sr. Casquete, per l'estat de siti aont se troba la provincia de Barcelona, era qui havia d'autorizar la conferencia sobre'l Diccionari, y eczigí tals formalitats, que la feu impossible. Tot anant Mossen Alcover amb aquella trentena d'amichs per un passeig, ample y ombrívol, a visitar el Museu Balaguer, proposa a n-els amichs de renovar aquells temps de l'Escola Peripatètica d'Atenes, aont Aristòtil donava ses lliçons tot passetjant. La proposició fou acceptada amb entusiasme; y, camina caminarás per aquella ombra tan agradable, rodetjat dels amichs, Mossen Alcover va esposar el seu pla de Diccionari, y la manera de realisar-lo. Tot d'una s'apuntaren una quinzena de col·laboradors, y tres d'ells foren constituïts corresponsals.

La intransigencia del Sr. Casquete fou el millor aussiliar de Mossen Alcover.

Tot d'una d'haver dinat, amb nou o deu entusiastes s'espitxa a Sitges, aont el Batle y el President dels Catalanistes li demanen una conferència pública, y la dona dins la magnífica sala de la Casa de la Vila devant una concurrencia nombrosa y selecte. Feu allá bon aplech de notes sobre'l llenguatge sitgetá y hi constituí dos corresponsals.

El vespre va prendre'l tren cap a Barcelona, y hi arribá devers les deu.

Dia 4. — El passà a Barcelona, arretglant les seves feines, y dia 5, després de dinar, ja es partit cap a Mataró; aont amb alguns catalanistes de *L'Unió* y de la Lliga Regionalista y altres fa l'estudi del llenguatge de la comarca. Troba prous col·laboradors, constituïnt dos corresponsals més per aussiliar el que ja hi havia, el benemèrit D. Terenci Thos Codina; y doná una conferencia a la Lliga Regionalista, aont acudiren els mataronenchs més il·lustrats. [100]

Dia 6. — Amb l'apotecari, Sr. Pascual, se'n va a Canet de Mar. Se veu amb lo corresponsal d'allá, D. Claudi Homar, Secretari de l'Ajuntament, y amb lo Dr. Marian Serra, metge y entusiasta catalanista, que fou constituït igualment corresponsal. Amb ells pogué estudiar el llenguatge d'allá, y parlaren llargament de l'obra lexicogràfica que duim entre mans.

Devers les dues de la tarde pren el tren cap a Blanes, y troba a l'estació una quinzena d'entusiastes que l'esperaven. Arriben a la població, y tot recorrent els seus carrers y contorns marítims, fa l'estudi del llenguatge blanch, y troba gent instruïda qui s'ofereix a treballar de valent a n-el Diccionari. Hi constituex dos corresponsals; y a n-el local del'Orfeó de Blanes dona la conferencia lexicogràfica, la qual fou extraordinariament concorreguda.

Dia 7. — De bon matí pren'l tren cap a Girona. Hi estudiá el llenguatge, y a les dues de la tarde, amb el tren que va cap a Olot, s'espitxa a les Planes, vila important de la vall d'Hostoles, aont conegué D. Fidel Simon, apotecari, y el constituí corresponsal per la seva competencia y entusiasme envers la llengua nostra, y troba diferents col·laboradors, entre altres, Mossen Guix, Vicari; amb los quals y amb lo Sr. Rector d'allá pogué estudiar de lo millor el llenguatge d'aquella comarca.

Dia 8. — Partex dematinet cap a Olot. Hi arriba devers les nou, y s'hostatja a ca-D. Marià Vayreda, l'egregi autor de *La darrera carlinada* y fundador de la gran casa d'estatuaria relligiosa de *L'Art Cristiá*, y corresponsal de l'Obra del Diccionari. Amb ell y una bona y

lluïda colla d'entusiastes de la llengua pogué estudiar de lo millor l'estat aont se troba ella a Olot.

Dins la gran sala d'actes de l'Institut Olotí dona la conferencia sobre'l Diccionari, y hi acudí lo més selecte de la població, y n'hi hagué prous que s'oferiren a col·laborar.

Dia 9. — De bon matí ja es partit cap a Besalú, aont amb lo corresponsal d'allà, D. Joaquim Mates, y altres amics estudiá'l llenguatge de la comarca; y, després de dinar, amb una brusca ben espessa, s'espitxa a Banyoles, on l'esperaven el corresponsal D. Pere Alsius, apotecari, y una vintena més d'amichs. Amb ells fa l'estudi del llenguatge de la comarca, y devers les cinch dona la conferencia sobre'l Diccionari a la Casa de la Vila, y hi acudex lo més selecte de Banyoles, y n'hi ha que'n surten amb moltes ganes d'emprendre la tasca lexicogràfica. Les set tocases, se'n va a dormir a Girona, plovent quasi tot lo camí. [101]

Dia 10. — Amb D. Joan Linares i Delhom, corresponsal de Palafrugell, pren el tren cap a Sant Feliu de Guíxols. El reben a l'estació el ferm catalanista D. Joan Cases i Arxer y set o vuit més per l'estil. Amb ells estudiá'l llenguatge de la comarca; troba col·laboradors ben resolts; y, además del corresponsal que ja hi teníem, n'hi constituex un altre. Devers les tres de la tarde a la Associació Catalanista dona la conferencia devant un públich nombrós y escullit.

Hora baixa, se'n va amb els Srs. Cases i Arxer y Linares a Palamós. Tot d'una d'arribarhi, dona a la Casa de la Vila la conferencia sobre'l Diccionari, que fou concorreguda de tot; y en resol molts a col·laborarhi. Li fan després un bon sopar, d'una vintena de cuberts; y amb nou o deu dels catalanistes més entusiastes estudiá el llenguatge de la comarca.

Dia 11. — Devers les onze, amb los fervents catalanistes D. Joan Vergés i Barris i D. Joan Linares, se'n va a Palafrugell, estudianthi el llenguatge; y, a la tarde, s'espitxa a Begur a on fa el meteix estudi; y el vespre a n-el local de la Associació Catalana de

Palafrugell dona la Conferència lexicogràfica davant lo més selecte de la població, dedicant la primera part a Mossen Jacinto Verdager, la mort del qual se sabé amb molt de greu a Palamós aquella migdiada. D. Joan Verger [*sic per Vergés*] y Barris fonch constituït corresponsal a Palafrugell, ademés del Sr. Linares.

Dia 12. — Reünits els admiradors de Mossen Cinto a la iglesia parroquial, Mossen Alcover digué la missa en sufragi del gran poeta; y devers les onze amb el Sr. Linares y D. Narcís Serradell, corresponsal de la Bisbal d'Empordà, ja es partit cap a n-aquesta ciutat, aont fou rebut d'una trentena de catalanistes. Amb ells estudiá el llenguatge bisbalench; en troba prou que s'ofereixen a aidarli en la gran tasca lexicogràfica; y hi constituex un corresponsal més, Mossen Josep Coromines. El vespre el Centre Catalanista li dona una *serenata*, y després ell fa la conferencia dins la gran sala de sessions de la Casa de la Vila, que s'omplí de gom en gom, y també la primera part aná dedicada a Mossen Cinto, la mort del qual ploràvem tots a-les-hores y encara.

Dia 13. — Dematinet partí cap a Flaçà, aont l'esperaven Don Narcís Prim de Bal·le, advocat, y el metge de Bordils; amb els quals pogué estudiar el llenguatge d'aquesta població, y després va prendre'l tren cap a Figueres. Hi arriba, amb un aigua desfet, abans de les onze. El Centre Catalanista li demana que don una conferencia; y la dóna a n-el local de la metexa societat y fou prou concorreguda, anant dedicada la primera part a Mossen Cinto, al cel sia. Amb aquells catalanistes, molts dels [102] quals s'oferiren a col·laborar, fa l'estudi del llenguatge de l'alt Empordà, que té per capital Figueres; y, ademés del corresponsal que ja hi tenim, n'hi constituí tres més, D. Ignasi Fages, advocat jove, distingit y resolt, D. Jaume Bertran, y Mossen Joaquim Bover, vicari de la parròquia de Sant Pere. Va conèixer Mossen Joaquim Gelada, Rector de Cantallops, que s'oferí a col·laborar, y quedá constituït corresponsal de la metexa població, que, per lo arreconada, resulta important filologicament.

Havía d'anar a Cadaqués per estudiar el llenguatge de tal regió, que es ben interessant; però en pogué prescindir perquè a Palafrugell i a la Bisbal d'Empordà se va veure amb dos capellans de Cadaqués, que li donaren totes les entressenyas i clarícies que eren mester sobre tal llenguatge.

Dia 14. — Amb D. Joan Vergés i Barris, devers les tres de la tarde, plovent a les totes, partex Mossen Alcover cap a Agullana, aprop de la Jonquera, just a la ratlla de França; aont foren rebuts ben coralment per D. Josep Comes, fabricant de taps, y la seva distingida família. Allá pogué estudiar el llenguatge d'aquella comarca, que s'hi conserva admirablement, y trobá col·laboradors ben resolta.

Dia 15. — Amb una bona tartana i acompanyat dels Srs. Vergés i Comes, se'n va devers les nou a la Jonquera, aont estudia'l llenguatge amb alguns amichs y coneguts dels qui l'acompanyaven, y resol Mossen Josep Major, Rector de allá, a col·laborar a n-el Diccionari, y el constitueix corresponsal. El metex cárrech doná per la vila de Campmany a D. Joaquim Vergés i Riera, propietari d'aquella regió muntanyosa y arreconada y per axó interessantíssima desde'l punt de vista de la filologia.

Després de dinar, amb la metexa tartana y els meteis amabilíssims companys, Mossen Alcover se tira dins França per el Portús, y de d'allá fins a Ceret, aont arribaren amb brusca ben espessa. Aquells bons amichs s'entornaren a Espanya, dexant-lo a ca'l pare d'En Juli Delpont, l'entusiasta catalanista de Perpinyà. Amb aquell senyor y un fill completa els seus estudis sobre'l llenguatge de Ceret; y a les vuit y mitja del vespre s'esquitxa a Arle, a on el rep, brassos uberts, el dols y coral amich Mossen Esteve Casaponce, Rector d'allá, que es impossible conèixer y no estimarlo de cor.

Dia 16. — Amb Mossen Casaponce y alguns amichs seus de diferents pobles del Vallespir, Mossen Alcover completa'ls seus estudis sobre'l llenguatge de per allá. Dinen prestet, y amb Mossen Casaponce, prenen el tren, y cap a Elna s'ha dit. Arriben a l'antiga

capital eclesiàstica del Rosselló, y p'els carrers [103] meteis feren l'estudi del llenguatge d'aquexa ciutat, demanant de-noves a la gent que trobaven p'els carrers, que fou de bon manament y prou xelesta.

Hora baixa, agafen el tren cap a Perpinyà. Hi arriben abans de les sí; y los reben a l'estació Mossen Izart, Canciller de la Diocesi, Mossèn [Josep] Falguera, Vicari de Sant Josep, y en Juli Delpont. Se'n van tot dret a n-el Bisbat (Palau episcopal), aont troben y abrassen los MM. Il. Srs. Vicaris Generals, Mossen Roca y Mossen Vidalet, y los rep ben coralment Monsenyor [Juli] Carsalade, l'inclit Bisbe de Perpinyà, que se tè guanyats tots els cors catalanistes d'Espanya y de França, tots els cors que senten amor a la llengua catalana. Mossen Alcover fou l'hoste de Monsenyor.

Dia 17. — El matí visitá alguns amichs; y amb coneguts de Mossen Casaponce, perpinyanesos de bona cepa, feu l'estudi del catalá d'aquella comarca. Després de dinar, se'n van amb el mateix Rector d'Arle a la vila de Calce, a l'altre costat del Rosselló, ben aprop de les regions de Narbona y Carcassona, que ja no son catalanes. Allá amb algunes persones sense lletres y empeses d'anys, feu l'estudi d'aquell catalá, que resulta importantíssim.

El vespre dona una conferencia sobre'l Diccionari a *La Societé agricole, scientifique et litteraire des Pyrénées Orientales*, aont s'aplegá lo més selecte, lo més instruit de la ciutat, y n'hi hagué prous que sortiren ben resolts a prendre part en la gran feinada lexicogràfica.

Dia 18. — Dins la gran capella del Sant Cristo de la Seu de Perpinyà se celebra una missa en sufragi de Mossen Jacinto Verdaguer, assistinhi Monsenyor lo Bisbe, els Vicaris Generals, el Canciller de la Diòcesi, l'Arxiprevere de la Seu y un centenar d'admiradors del gran poeta; y Mossen Alcover feu l'elogi del sublim cantaire de *L'Atlantida, Idilis y Cants Místichs y Canigó*, estudiantlo com a cantaire de Deu y de la Patria.

A la tarde se'n va amb Mossen Casaponce y Mr. [Amadeu] Aragon a Clairà, d'ont es Rector Mossen Bonafont, inspirat poeta i filòlech distingit, amb els quals pogué estudiar bellament el llenguatge d'aquella y demás comarques del Rosselló, ja que sens dupte Mossen Bonafont y Mossen Casaponce son dels qui conexen més a fondo el catalá rossellonés.

El vespre a n-el palau episcopal hi hagué aplech de Corresponsals y colaboradores, que esposaren les seves dificultats y els seus parers y maneres de veure l'obra lexicogràfica. Mossen Alcover doná totes les explicacions qu'eren del cas y establí tem[104]peraments práctichs que tots acceptaren, demostrantse ben resolta a treballar de valent en la gran empresa.

Dia 19. — Ben dematí Mossen Alcover amb Mossen Casaponce s'espitxa a Prada; A n-el Petit Seminari d'allá, aont se trobaven centenars de seminaristes de tots els pobles de Cerdanya francesa y Conflent, amb una vintena d'ells que'ls Superiors n'hi triaren de ben axerits y trempats, pogué estudiar el llenguatge d'aquelles dues comarques tan grans y de tanta d'importància per la nostra filologia.

El vespre, tot despedint-se de Mossen Casaponce i dels Superiors del Seminari, pren el tren cap a Vilafranca de Conflent, y aquí la diligencia de Montlluís y Bourg-Madame, que l'arribá a Puigcerdà l'endemá la matinada, havent plogut casi tota la nit.

Dia 20. — A Puigcerdà se veu amb lo corresponsal que hi tenim, l'honorable D. Josep M. Martí, lo popular apotecari Martí, y Mossen Jaume Manent, Rector d'allá, y Mossen Josep Ferrer, organista, i el Batle, apotecari també, y altres entusiastes. Amb ells feu l'estudi del llenguatge de la Cerdanya espanyola i completá'l de la francesa, y els-e compromet a colaborar a n-el Diccionari, constituïnt corresponsal Mossen Ferrer per aidar a n-el Sr. Martí. El vespre a la Casa de la Vila dona una conferencia, aont assistí moltíssima gent, de lo més selecte de Puigcerdà.

Dia 21. — Pren devers les sis la diligència de Ripoll, aont arriba a les tres y mitja de la tarde. Se veu amb lo president de la societat catalanista d'allá, D. Tomàs Reguer, apotecari; y amb set o vuit catalanistes més que s'aplegaren, feu l'estudi del llenguatge de la regió ripollesa, y els anima a prendre part en la gran feinada lexicogràfica, constituïnt corresponsal el Sr. Reguer.

Dia 22. — Ben de matí amb el tren ja es partit cap a Vic, y hi arriba abans de les set. Hostetjat a n-el Palau episcopal, lo Reverendíssim Sr. Bisbe el va rebre com un pare rep els seus fills, segons acostuma l'egregi Dr. [Josep] Torras i Bages. Se veu amb los canonges Mossen [Jaume] Collell y Mossen [Ramon] Corbella, amb Mossen [Josep] Gudiol, el benemerit autor de *L'Arqueologia Sagrada Catalana*, Mossen Pere Bofill, D. Lluís B. Nadal y altres amichs del Círcol Literari. Amb ells fa l'estudi el llenguatge vigatá, y, la tarde, dona la conferencia dins la gran sala d'actes de dita societat, y hi acudex molta de gent y de lo mes escullit d'allá.

Dia 23. — Pren ben dematí la diligència de Prats de Lluçanès, y hi arribá devers les onze. Se veu amb Mossen Miquel Serra i Sunyer, Vicari, Mossen Josep Valls, professor de [105] Llatí, Mossen Ramon Fumanya y D. Ramon Valldemora, Secretari de l'Ajuntament. Amb ells fa l'estudi del llenguatge de la comarca aquella, y els anima a prendre part en l'empresa lexicogràfica, constituïnt corresponsal Mossen Valls, y donantlos totes les instruccions qu'eren del cas.

Devers les sis de la tarde amb una tartana especial ja fonch partit cap a Gironella, aont arriba devers les nou.

Dia 24. — Dita la missa a l'iglesieta de Gironella, l'apotecari d'allá y Mossen Antoni Eres, lí donaren les claricies que necessitava sobre'l llenguatge de la població; y devers les vuit amb una tartana ja es partit cap a Berga. Hi arriba passat les nou. Surten a rebre'l lo corresponsal d'allá, Mossen [Lluís] Ribera amb cinch o sis entusiastes mes, amb els quals fa l'estudi del llenguatge bergadá, y constituex un

altre corresponsal, D. Ramon Galart, propietari, per que entre dos ho puguen dur mes arreu.

Devers les cinch de la tarde a l'Associació Catalanista dona la conferencia sobre'l Diccionari, acudinhi lo milloret de Berga.

Dia 25. — Ben dematí pren la tartana cap a Olvan, y aquí'l tren cap a Manresa, aont el reben tretze o catorze catalanistes. Hostatjat a la Santa Cova, celebra una llarguíssima entrevista, que li fou ben profitosa, amb lo Rt. P. Jaume Nonell SJ, el gran filòlech catalá, l'autor dels mes llarchs y mes fondos y millors estudis gramaticals de la nostra llengua, gloria de la Companyia de Jesús, de Catalunya y d'Espanya. Amb ell y una colla mes d'entusiastes Mossen Alcover estudiá'l llenguatge de Manresa y Pla de Bages, y el vespre dins la gran sala de sessions de l'Ajuntament, plena de gom en gom de lo milloret de la ciutat, dona la conferencia, sortintne molts ben determinats a prendre part en la gran tasca lexicogràfica. Per aussiliar el P. Nonell, corresponsal d'allá, en constituí quatre mes, D. Leonci Soler i March, D. Oleguer Miró, metge, lo Dr. Mossen [Josep] Servitja, y D. Agustí Comes, advocat.

Dia 26. — Devers les deu pren la diligencia de Cardona, y arriba a n-aquexa ciutat devers les dues, y surten a rebre'l casi tots els capellans d'allá y altres persones distingides. Amb elles pogué estudiar el llenguatge cardoní, y trobá nous col·laboradors del Diccionari, constituïntne un de corresponsal, Mossen Josep Mas i Margineda, además de Mossen [Sebastià] Ibañez, qui ja hu era. El vespre dona la conferencia a n-el centre catòlich, y hi acudí lo mes granat de Cardona.

Dia 27. — Seguex els seus estudis filològichs, y, després de dinar, amb una tartana s'espitxa cap a Solsona. Hi arriba devers les sis, y se veu amb el Dr. D. Jaume Viladrich, Vicari [106] General d'allá y corresponsal del Diccionari a n-aquella comarca; y amb ell y altres solsonins aquella tarde y lo endemá feu l'estudi del llenguatge de Solsona y pobles veinats y de la Ribera Salada.

Dia 28. — A n-el local de la Jovintut Catòlica dona la conferència sobre'l Diccionari. Hi acudex molta gent, y n'hi ha que s'oferexen a col·laborarhi.

Casi tot lo dia va ploure, y a les deu de la nit, amb una bona brusca, s'afica dins una tartana particular, y ja es partit cap a Manresa, aont arriba a les set tocases de lo endemà.

Dia 29. — Torna a tenir una llarga entrevista filològica amb lo Rt. P. Jaume Nonell, y a les dotze pren el tren cap a Cervera de la Marenda. Hi arriba a les dues; se veu amb los entusiastes catalanistes D. Lluís Lladó i D. Faust de Dalmases y més tart Mossen Josep Vives, corresponsal d'allà, Mossen Ramon Pinós y altres.

Amb ells estudià el llenguatge de Cervera y de la Segarra, y els e resol a treballar de valent a n-el Diccionari, constituïnt un altre corresponsal, Mossen Pinós. A una sala de l'iglesia de Sant Agustí, aont s'aplegaren casi totes les persones instruïdes de la ciutat, doná la conferència lexicogràfica.

Dia 30. — Ben dematinet pren el tren cap a Tàrrrega. Hi arriba abans de les set; fa de veure Mossen Pere Pintó, Vicari del Carme, corresponsal d'allà; comparexen els principals catalanistes; y amb ells estudia'l llenguatge d'aquella comarca, y els anima a emprendre la tasca lexicogràfica. El vespre a la Casa de la Vila dona la conferència sobre'l Diccionari, que fou ben concorreguda.

Juliol

Dia 1er. — De bon matí pren el tren cap a Lleida, aont arriba devers les nou, hostatjant-se a ca-D. Manuel Gayà i Tomàs, notari, prosista catalá dels bons. Comparexen els catalanistes, que son molts a Lleida y plens de coratge, y amb ells fa l'estudi del llenguatge lleidetà i del pla d'Urgell, y son una bona partida que s'oferexen a treballar fort a n-el Diccionari.

Dia 2. — Segueix sos estudis filològichs, y, la tarde, a la Casa de la Ciutat, davant un públich tan nombrós com escullit dona la conferencia sobre'l projecte lexicogràfic y manera de durlo a cap. El vespre una corentena de catalanistes l'obsequien amb un gran sopar, reinant entusiasme per llarch.

Dia 3. — Devers les tres de la tarde pren la diligència cap a Balaguer, aont arriba, les sis tocases, rebent-lo a l'entrada de la [107] ciutat una vintena de catalanistes, que l'acompanyen a n-el santuari del Sant Cristo, y fa amb ells l'estudi d'aquella comarca.

Dia 4. — Segueix sos estudis filològichs, y a les onze dins una gran sala del col·legi dels Pares Escolapis, davant un públich nombrós y selecte dona la conferencia, y son molts que s'ofereixen a col·laborar a n-el Diccionari. Constituïx l'advocat D. Josep M. Vila de Rocabrera corresponsal juntament amb lo notari D. Ramon Gramunt, que ja huera. Una trentena de catalanistes obsequien Mossen Alcover amb un gran dinar. Hi assistí D. Jacinto Josa, metge de Castelló de Farfanya, y amb ell va poder Mossen Alcover estudiar el llenguatge d'aquella vila, que está a la ratlla d'Aragó.

Devers les quatre pren la diligència cap a Artesa de Segre. Hi arriba devers les set; troba'l corresponsal que tenim allà, D. Ramon Sala i Camps, inspirat poeta y catalanista fervent, y lo Rt. Sr. Rector, entusiasta també de la nostra llengua; y amb ells estudiá el llenguatge d'aquella comarca.

Dia 5. — A la una de la matinada s'afica dins la diligència de Tremp, y hi arriba a les onze y mitja. El reben a l'entrada del poble lo Rt. Sr. Rector y bona part del Clero d'allà y una vintena de persones més, de lo mes escullit de Tremp.

Amb sis o set d'aquests entusiastes fa l'estudi del llenguatge d'aquella comarca; son una partida que s'ofereixen a col·laborar a n-el Diccionari; y, per organitzar tal feina, constituïx corresponsals D. Luís de Cuenca i Pessino, Mossen Vicenç Bosch[,] organista, D. F. Ramon Monrós y D. Jaume Laforga. Lo conegut advocat D. Àngel

Feliu li prestá el seu concurs, recomanantlo a amichs seus de la Pobla de Segur, Gerri de la Sal y Sort[.] El vespre dins una gran sala de l'alberch dels Missioners del Cor de Maria, plena de gom en gom d'un públich selecte, dona la conferencia sobre'l Diccionari.

Dia 6. — Segueix sos estudis filològichs, y a les dues de la tarda, acompanyant-lo D. Ricard Mir, jove entusiaste, pren la tartana cap a la Pobla de Segur. El reben a l'entrada del poble el Rt. Sr. Rector y mes d'una dotzena de catalanistes fervents, de lo més escullit d'allá. Amb ells fa l'estudi del llenguatge d'aquella comarca; els-e resol a col·laborar a n-el Diccionari, y constituex corresponsal un d'ells, jove molt axerit. Prop de les set, amb una tartana particular y amb l'amable companyia de dos joves catalanistes, D. Josep Borrell y D. Daniel Castellà, s'espitxa a Gerri de la Sal. Hi arriba a les nou, y encara té temps d'estudiar el llenguatge d'aquelles muntanyes, ajudantli prou D. Manuel Canut y D. Juli Llusà. [108]

Dia 7. — A les quatre de la matinada ja es partit a cavall cap a Sort. Hi arriba a les set, y el rep a casa seva el fervent y jove catalanista D. Serafí Casesnoves. En compareixen sis o set més, joves també casi tots y entusiastes; y amb ells estudiá el llenguatge d'aquelles encontrades; y parlen llargament sobre'l Diccionari, y se resolen a col·laborarhi de valent. El vespre a la Casa de la Vila dona la conferencia lexicogràfica devant un públich prou nombrós per lo que es Sort. Hi assistí l'entusiaste catalanista D. Ramon Bertran i Nat, mestre d'escola de Tírvia, d'ont fou constituït corresponsal. De Sort ho es D. Marian Malagelada, Registrador de la Propietat, que justament se trobava a Banyoles, aont tenia sa senyora molt malalta (Deu li torn la salut si convé).

Dia 8. — Devers les quatre de la matinada ja es partit a cavall cap a la Seu d'Urgell per dins uns barranchs i muntanyes sobergues, passant per els poblets de Costatort, Vilamur, la Llaguna, Rubió. Devers les deu y mitja arriba a Pallerols. Amb lo Sr. Rector d'allá y algunes persones mes, ben amatents, fa l'estudi del llenguatge d'allá;

y a les tres de la tarde torna pujar a cavall, y de allà per els pobles de Avellanet y la Parròquia [d'Hortó]; agafa la carretera de Ponts a la Seu, y arriba a n-aquexa ciutat devers les set, sortint a rebre'l lo Rt. Sr. Rector i dos Beneficiats de la Seu. Comparexen després altres amichs y entusiastes de la llengua. Amb ells aquell vespre y lo endemà fa l'estudi del llenguatge de la comarca de la Seu, constituïnt corresponsals, ademés del que ja hi teníem, lo M. I. Dr. [Francesc] Palau, canonge d'allà y D. Francesc Botxaca, fervent catalaniste.

Dia 9. — Segueix sos estudis filològichs, y, tot conversant amb tres o quatre andorrans, estudiá'l el catalá d'Andorra, que ve a esser casi be el de la Seu.

A la tarde, dins la gran sala de sessions de la Casa de la Ciutat, casi plena d'un públich escullit, dona la conferencia sobre'l Diccioniari, y n'hi ha que'n surten ben resolta a col·laborarhi.

Dia 10. — Segueix sos estudis de llengua, y, devers la una de la tarda, s'afica dins la diligencia, y cap a Ponts s'ha dit. Hi arriba prop de les nou, y el reben nou o deu entusiastes y distingits catalanistes, el primer de tots, D. Antoni Castellà, Batle del poble, que'l volgué per hoste.

Dia 11. — Amb aquells amichs feu l'estudi del llenguatge de la comarca de Ponts, que forma part del pla d'Urgell, y parlaren llargament del Diccioniari, y los va resoldre a col·laborarhi, constituïnt corresponsals el metex D. Antoni Castellà y el metge D. Francesc Xavier Montanyà. [109]

Dia 12. — A la una de la matinada s'afica dins la diligencia cap a Calaf; y hi arriba devers les sis. El rep l'entusiaste catalanista D. Candi Closa. S'hi apleguen lo Rt. Sr. Rector, el Sr. Batle y altres persones de carrera; y amb ells fa l'estudi del llenguatge de Calaf i pobles veinats. Tot d'una d'haver dinat s'apleguen una vintena d'entusiastes de la nostra llengua, lo mes instruït de Calaf, y Mossen Alcover els esposa el seu projecte de Diccioniari y la manera de realisar-lo. Merex l'acceptació d'aquella gent, que prometen

colaborarhi, y D. Candi Closa queda constituït corresponsal. Devers les tres y mitja pren el tren de Lleida cap a Terrassa.

Hi arriba devers les cinch, y el reben una trentena de catalanistes. Sopen plegats dins el jardí de l'Associació Catalanista; se fan entusiastes brindis; y a les nou dins la gran sala d'actes de dita societat, plena de gom en gom de lo mes escullit de Terrassa, dona la conferencia sobre'l Diccionari, y son molts que'n surten resolta a colaborarhi de valent.

Dia 13. — Amb lo notabilíssim filòlech D. Àngel Sallent, corresponsal nostre, y una colla més d'entusiastes, fa l'estudi del llenguatge de Terrassa; y tot d'una d'haver dinat, devers les dues y mitja, amb companyia del Sr. Sallent, s'afica dins el tren cap a Sabadell, aont lo reben una trentena de catalanistes, un d'ells l'egregi Dr. D. Feliu Sardà i Salvany, el meritíssim Director de *La Revista Popular*, que tant y tant de be ha fet a l'Iglesia y a la Causa Catòlica amb los seus moltíssims y notabilíssims opuscles y llibres. Mossen Alcover s'hostetjá a casa del Dr. Sardà, aont anaren a oferirli els seus respectes els de la Lliga Regionalista y els de l'Academia Catòlica.

A les cinch y dins la magnífica sala d'actes del Centre Catalá, plena de la flor de Sabadell, dona la conferencia sobre'l Diccionari, sortintne molts ben determinats a colaborarhi de bon de veres.

Se va convení que'ls Presidents del *Centre Catalá*, *Lliga Regionalista* y *Academia Catòlica* designaria cada un una persona competent com a corresponsal del Diccionari, y el *Centre Catalá* designá tot d'una lo notable poeta D. Manel Ribot i Serra.

A les nou Mossen Alcover y una cincuenta de catalanistes se varen asseure en taula, y hi va haver un gran sopar, y no faltaren brindis fervents y entusiastes.

Dia 14. — Prop de les vuit Mossen Alcover pren el tren cap a Barcelona, acabant la seva llarguíssima excursió filologica per els territoris de llengua catalana, que sia per major honra y glo[110]ria

de Deu y de la Patria y profit de la llengua y literatura catalana. Amen.

Arribant a Barcelona, y embarcantse lo endemá cap a Mallorca, agraït de tot cor a n-els catalans de totes les comarques qu'ha visitades y a tota la premsa catalanista y d'una manera especial a *La Renaixensa* y a *La Veu de Catalunya*, posá a n-aquests dos capitosts del catalanisme la siguent carta, que trascrivim tal com ell la va escriure, sense les lleugeres alteracions ortografiques, morfológiques y sintáctiques amb que aquells periòdichs la publicaren, sens dupte per guardar el seu sistema d'ortografia y acomodarse a la poca comprensió dels lectors indoctes.

EN ACCIÓ DE GRACIES⁴

Barcelona, 15 de juliol de 1902

Sr. Director de *La Renaixensa (La Veu de Catalunya)*

Molt senyor meu y amich: Acabada, gracies a Deu, l'escursió per els territoris de l'antiga nacionalitat catalana per fer l'estudi de la nostra llengua estimadíssima y replegar gent que colbori a l'obra magna del Diccionari, abans d'embarcarme cap a Mallorca, me veig en el cas de dirigir-me a *La Renaixensa (La Veu de Catalunya)* pera donarli públicament y, amb tota la meva ànima les gracies mes corals per lo molt y molt que m'ha ajudat en aquesta obra, que he tinguda la sort d'iniciar. *La Renaixensa, (La Veu de Catalunya)* recomanant-me amb viva eficacia a n-els seus corresponsals y escitantlos a donar conte de les meves conferencies, y publicant llargues y escalfades relacions de les metexes y referint les meves anades y vingudes dins les diferents comarques catalanes per l'estudi de la llengua, m'ha preparat el camí per tot arreu, m'ha donat a conèixer a tothom y ha predisposats els seus amichs y lectors a favor meu y de la meva tasca. No som jo capás de pagar mai ni de agrair, axís com pertoca, un favor tan gros, mes ben dit, una cadena tan llarga de favors. ¡Que Deu Nostre Senyor li pagui [111] amb bens espirituals y temporals que convenguen, axís com jo demán y desig de tot mon cor.

També he de donar públicament les gracies mes corals a tantíssimes persones de tots els indrets de Catalunya espanyola y de Catalunya francesa, que tan y tant m'han obsequiat, festetjat y regositjat durant la meva llarguíssima escursió, que m'ha resultat ben curta per l'interés que m'oferia l'estudi del llenguatge de cada

⁴ Nota de l'original: Si posam *La Renaixensa* devant y *La Veu de Catalunya* darrera, no es per negar y concedir cap primacia, sino exclusivament per ser *La Renaixensa* mes antiga que *La Veu de Catalunya*; y ja's sap qu'es regla de bona criansa donar el devant a n-els mes vells.

comarca, y p'els bells estols d'amichs estimadíssims que trobava per tot arreu, plens d'entusiasme per l'obra del Diccionari, y de generositat y galantería envers de mi, omplintme d'atencions y consideracions tan corals y espressives, que jamai podré tampoch pagar ni agrair axís com caldría. Per tal motiu repetesch: que Deu Nostre Senyor els ho pagui amb els bens espirituals y temporals que mes els convenguen.

Faltaría també al mes elemental dels devers si no donava igualment milions de gracies a tota la premsa catalanista d'Espanya y de França, tot manifestantli'l meu viu agraïment per l'entusiasme que ha demostrat y demostra a favor del Diccionari y per la forsa, importancia y transcendencia qu'ha donades a la meva propaganda lexicogràfica, tot contant un día y un altre día, y alabant, y eczaltant les meves escursions y estudis y conferencies. La premsa catalanista amb axò m'ha conquistades moltes simpatíes, m'ha oberts y aplanats molts de camins y ha contribuït poderosament a que persones de gran valua de totes les encontrades catalanes m'(ho) oferissen el seu concurs y la seva cooperació, amb les quals molt, moltíssim se pot fer y's farà, si Deu ho vol y Maria.

Que Deu Nostre Senyor le hi pagui a la premsa catalana tant y tant com ha fet per mí. Que le hi pagui y la prosperi en tots conceptes.

Es un fet consolador y ben eloqüent el viu entusiasme y l'acceptació resolta que han trobada a tot arreu les meves conferencies y propaganda. Quant a tantes poblacions com he visitades, hi ha hagut públich escullit que m'ha demanada una conferencia y tanta de gent que s'es oferida a prendre part en la tasca lexicogràfica; es que Catalunya, gracies a Deu, posseex un estat de cultura ben notable. Quant tantes poblacions catalanes s'interessen per axò del Diccionari y la Gramática, acudint a tals conferencies y fent tants oferiments com m'han fets a mí, que no'ls portava cap negoci ni ganancia material, ni'ls prometía ventatges ni

influències, ni res de lo que's cotisa dins els moderns emporis; quant un poble se pren aquell interès y se sent mogut d'aquell entusiasme que jo he trobat dins tot Catalunya [112] per l'obra del Diccionari; es que aquest poble es qualcom mes qu'un poble comerciant y positivista; es que aquell poble no es esclau de l'egoisme ni del *vadell d'or*, com n'hi ha que suposen qu'es el poble català; es que Catalunya es un poble de verdadera y sòlida cultura, que, si atén y besquetja ab viu ardor son benestar temporal, viu al metex temps la vida de l'enteniment y del cor, la vida de l'esperit, que es la vida suprema dels pobles, la que'ls fa vertaderament superiors y senyors de sí meteis, y dominar el mon de la materia, y pujar amunt, ben amunt, cap a l'ideal.

Per axò servex el regionalisme, per axò serveix el catalanisme: per axecar el llivell moral y intelctual dels pobles, per interessarlos y enardirlos en coses molt mes altes y dignificants que la pesseta y la *lletra de cambi*, per interessarlos y enardirlos en empreses de verdadera cultura y avens, com la filològica y lexicogràfica que duim entre mans...

Moltes coses mes poría dir per l'estil: per eczemple, que per tot arreu he trobat que regionalisme y catalanisme són sinònims de cultura, instrucció y llum, y que lo antiregionalisme, casi be per tot, resulta sinònim d'altres coses ben diferents...

Ara acabaré recordant que l'obra del Diccionari no está acabada ni molt manco: está no mes iniciada.

En nom de Deu y de la Patria reclam de bell nou el concurs de tots els amadors de la llengua catalana, de tots els fills de la nostra rassa, de la premsa catalanista, y, d'una manera especial, de *La Renaixensa*, (*La Veu de Catalunya*), per dur avant, per dur a cap aquest Diccionari, que alguns calificaven d'impossible y de bogeria, y que amb l'ajuda de Deu dins pochys anys ha d'esser y será un fet, que demostrará la vitalitat y energíes dels pobles de llengua catalana.

Repetesch milions de gracies de tot quant han fet per mí els catalans y la premsa catalanista; y que Deu els ho pagui, axís com demana y desitja de tot cor son afectíssim.

ANTONI M. ALCOVER, Pre.